

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЮЛІАНА ГОЛОВІНСЬКОГО

© Галайко Б.М., 2011

Проаналізовано військово-політичну діяльність Юліана Головінського, одного з активних діячів національно-визвольної боротьби за здобуття незалежності Української держави.

In the article military and political activities of Julian Holovinskiyi one of the active members of the National liberation movement of the obtaining the Ukrainian State have been analysed.

Історія української національно-визвольної боротьби у першій половині ХХ ст. вже не одне десятиліття залишається об'єктом вивчення з боку вітчизняних і зарубіжних дослідників. Але попри появу значної кількості наукових праць, присвячених цій проблематиці, чимало аспектів залишаються недостатньо вивченими або й взагалі невисвітленими. Зокрема, ми й досі небагато знаємо про життя і діяльність багатьох українських героїв, які впродовж усього свого життя не припиняли боротьби за створення Української держави. Одним із них був Юліан Головінський.

Серед праць, присвячених цій особистості, вирізняється доробок З. Книша, натомість інші дослідження обмежуються радше короткими біографічними розвідками, у більшості праць, присвячених національно-визвольному руху, про Ю. Головінського згадано лише побіжно.

Мета роботи – проаналізувати військово-політичну діяльність активного діяча національно-визвольного руху Юліана Головінського. Об'єктом дослідження є постать Юліана Головінського, а предметом – його військово-політична діяльність впродовж 1914–1930 рр.

Народився Юліан Головінський 1 грудня 1894 року в містечку Радимно, що лежить на лівому березі річки Сян, і знаходиться на середині дороги між Перемишлем і Ярославом. Його батько – Микола Головінський, був австрійським поштовим урядовцем і помер, коли Юліан був ще дитиною. Після смерті чоловіка, мати Теофіла (дівоче прізвище Шрам) переселилася з двома синами до Львова, де заробляла на прожиття як приватна вчителька. Здобувши середню освіту в гімназії м. Ярослава, юний Головінський склав випускні іспити (іспит зрілості) у Львові.

Із початком у 1914 р. Першої світової війни він потрапив у ряди 30-го полку піхоти австрійської армії. У складі цього полку Головінський перебував усю війну, воюючи на італійському фронті. За час боїв здобув різні відзнаки за відвагу і холонокровність у важких ситуаціях, а також отримав офіцерське звання (старшинський ступінь) поручника.

Після закінчення війни переїхав до Любачева, де мешкала у той час його родина. Дізнавшись про проголошення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР), він розпочав організацію українських збройних відділів на Любачівщині. Так, вже на початку грудня 1918 року в ході польсько-української війни група поручника Ю. Головінського кілька разів атакувала Рава-Руську, їм вдалося захопити залізничну станцію та вибити ворога за місто, однак втримати займаних позицій не вдалося [4, с. 219]. Ю. Головінський замість наслідувати тактику позиційної війни, що домінувала під час Першої світової війни, одним із перших привчав особовий склад свого підрозділу до блискавичного маневрування — наступів і відступів, тактики, яка бентежила ворога й завдавала йому великих втрат [8, с. 173, 268].

Саме відділ Ю. Головінського разом із яворівською групою українських військ та підрозділом отамана Івана Клея стали основою для формування VI (Равської) бригади Української Галицької

Армії (УГА), в якій поручник Ю. Головінський довгий час був начальником штабу (командиром на той час був отаман В. Стафіняк [8, с. 275]), а згодом, вже у ранзі сотника, командиром. Сама бригада була сформована наприкінці січня 1919 р. і до її складу входили три курені піхоти, півсотні кінноти, гарматний полк та допоміжні підрозділи. Загалом вона налічувала близько 4 тисячі старшин і стрільців (з них 3,5 тисячі в бойовому стані), 75 шабель і 14 гармат і входила до I Корпусу УГА (командир полковник Віктор Курманович). Бригада утримувала фронт від Угнева до Немирова і з польського боку їй протистояли головні сили польської групи “Буг” генерала Я. Ромера [4, с. 149–150].

У складі VI (Равської) бригади УГА сотник відбув усю польсько-українську війну 1918–1919 рр. Особливо відзначилась бригада під час Чортківської офензиви (8–28 червня 1919 р.). Зокрема, 12 червня 1919 р. у кровопролитних боях проти польської групи військ Абрагама їй вдалося завдати флангового удару полякам, захопити село Іванівку і оволодіти Теребовлею – сильним і важливим вузлом оборони поляків на річці Серет. Тоді бригада втратила 160 вояків убитими і близько 200 поранених. 14–15 червня 1919 р. бригада брала участь у боях за Тернопіль, саме вона 17 червня відбила Зборів і продовжувала наступ в напрямку Золочева, який вдалося здобути 22 червня разом з 4 і 5 бригадами.

Не витримавши польського контрнаступу, Галицька Армія змушена була перейти 16–17 липня 1919 р. тогочасний кордон – річку Збруч і з’єднатись з Армією Української Народної Республіки (УНР).

На чолі тієї ж бригади сотник Ю. Головінський брав участь у наступі об’єднаних українських військ на Київ у серпні 1919 р. Головінський разом із сотником Купченком як парламентарі Армійської Групи генерала Кравса поблизу Білої Церкви брали участь 26–28 серпня 1919 р. у переговорах з командуванням 2-ї Терської пластунської бригади генерала А. Денікіна, армія якого теж наближалась у той час до Києва. Внаслідок цих перемовин були досягнуті домовленості про перемир’я та встановлення демаркаційної лінії [8, с. 235].

Після переходу на початку 1920 року УГА на бік більшовиків й перетворення її на ЧУГА (Червону українську галицьку армію) сотник Головінський очолив Другу галицьку бригаду, що була сформована на основі Першого корпусу, змінивши 22 березня 1920 р. на посаді її попереднього командира О. Лисняка. Бригада знаходилась в околицях Чечельника на Вінничині, налічувала близько 4 тисяч бійців (за іншими даними бригада на той час налічувала 6,7 тис. стрільців і старшин [5, с. 157]) і підпорядковувалась 45-й стрілецькій дивізії Йони Якіра [6, с. 293].

Вже у квітні 1920 р. серед старшин цієї бригади визріває план переходу на бік Армії УНР генерала Омеляновича-Павленка (колишнього командувача УГА), яка здійснювала рейд тилами більшовицьких військ у межах т. зв. Першого зимового походу. Ініціативу з підготовки виступу проти Червоної армії взяли на себе Ю. Головінський, А. Ерле, О. Луцький [5, с. 162]. Саме в розташування Другої бригади, яка на той час дислокувалась поблизу Вінниці, прибула жіночка, яка виявилась кур’єром полковника Удовиченка, і принесла повідомлення, що Армія УНР у складі польських військ готується до наступу на Київ, а галицьким частинам українське командування пропонувало негайно виступити проти більшовиків [6, с. 300].

Виступ відбувся у ніч на 23 квітня 1920 р. У ньому взяли участь Друга і Третя бригади ЧУГА. У наказі про виступ були поставлені бойові завдання усім бригадам розвернутися на схід, оволодіти Вінницею і Жмеринкою, завдати удару по тилкових частинах Червоної армії і у районі Балти з’єднатися з армією Омеляновича-Павленка [5, с. 165]. Зустрівши численні війська 12-ї і 14-ї армій більшовиків (частини 45-ї дивізії Й. Якіра і кавалерійську бригаду Г. Котовського) й зазнавши значних втрат, галицькі частини змушені були повернутися і пробиватися в бік польсько-більшовицького фронту, сподіваючись долучитися до військ Армії УНР, зокрема дивізії генерала Удовиченка. Однак поляки вороже поставилися до галичан, обеззброїли їх та відправили усіх у табори для військовополонених [8, с. 263]. Крізь польські табори для інтернованих Фридрихівці і Ялівець пройшов і Ю. Головінський, звідки незабаром утік і дістався до Праги. У Чехословаччині він долучається до українського еміграційного життя, а також продовжив навчання в м. Брно, де й здобув ступінь лікаря-ветеринара.

У 1924 р. Ю. Головінський повернувся до рідної Галичини. Він активно продовжує боротьбу у складі Української військової організації (УВО), підпільної організації, заснованої влітку 1920 р. старшинами УГА та УСС для продовження визвольної боротьби вже в нових умовах і новими методами. Він одразу входить до керівного складу організації, що говорить про те, що, очевидно, ще перебуваючи у Чехословаччині, він налагодив тісні стосунки з керівником УВО Є. Коновальцем та іншими увістами. У складі Крайової Команди УВО під керівництвом Ярослава Індишевського вже у 1924 р. він посідав посаду заступника Крайового команданта і керівника бойового відділу (Бойового референта) [7, с. 23].

Після виїзду Ярослава Індишевського за кордон наприкінці 1924 р. Юліан Головінський стає Крайовим командантом УВО. Хоча за деякими даними, Ярослав Індишевський був Крайовим командантом УВО з весни 1924 р. до середини 1926 р., а Юліан Головінський лише протягом другого півріччя 1926 р. до січня 1927 р. [2, с. 273]. У підпіллі Головінський користується різними псевдо: “Юлько”, “Юрик”, “Дубик”. Саме за його ініціативи увісти вдалися до одного з революційних методів боротьби – проведення експропріацій. Експропріації УВО відрізнялися від звичайного грабунку і розбою, а їх головною метою було вилучення державних грошей для потреб УВО та подальшої визвольної боротьби, їх також використовували для моральної мобілізації української громадськості та підриву авторитету польської влади. Тому основними об’єктами нападів ставали інкасаторські автомобілі, вози, фінансові (скарбові) та поштові установи, через які проходили гроші [1, с. 207].

Для реалізації цих актів Ю. Головінський створив спеціальну групу бойовиків з різних місцевостей Західної України, які мали належний вишкіл та бойовий досвід – т. зв. “Летючу бригаду”. До складу останньої входили досвідчені бойовики: Ю. Головінський – керівник, Іван Паславський (1895 р. н.) та Омелян Сенік (1891 р. н.) – як заступники керівника, Федір Яцура – піротехнік групи, Микола Ковалисько (1899 р. н.), Володимир Моклович (?), Прокіп Матійців (1900 р. н.), Василь Атаманчук (1901 р. н.), Микола Бігун (1901 р. н.), Антін Стефанишин (1897 р. н.), Михайло Вербицький (1899 р. н.), а також молоді увісти: Микола Ясінський (“Льолько”, 1905 р. н.), Роман (1904 р. н.) та Ярослав (1906 р. н.) Барановські.

Для виконання “ексу” визначені бойовики з’їжджались в умовлений час в наперед визначене місце, виконували напад і негайно повертались на своє місце проживання і переважно намагались створити собі певне алібі (про перебування далеко від місця нападу). Перед акцією здійснювали широку підготовчу роботу: збирали відомості про обіг коштів, їх рух, відбувалось докладне стеження за можливими пунктами нападу, працівниками поштових відділень тощо [3, с. 48–54]

Серед найвідоміших акцій “Летючої бригади” були: напади на поштові вози під Калушем 30 травня (забрати гроші не вдалося), під Богородчанами 29 липня (29 серпня – у З. Книша) 1924 р. (забрано 42 000 злотих), під Калушем 28 листопада 1924 р. (здобуто 80 000 злотих), під Дунаєвом біля Помор’я у жовтні 1924 р. (напад не вдався через поліційну облаву). У 1925 р. було експропрійовано 28 000 злотих під час нападу на поштовий уряд міста Сьрем у Познанщині. Особливо блискуче проведено акцію 27 березня 1925 року, коли вилучено гроші з поштового автомобіля у дворі головної пошти Львова (за офіційними даними забрано 32 540 злотих). У ній особисто брав участь і сам Ю. Головінський. Останньою гучною акцією “Летючої бригади” було викрадення 18 липня 1925 р. з повітової каси в Долині 6 800 злотих, причому було вбито поліцейського Громадку. Загалом протягом 1924–1925 рр. бойовики УВО здобули близько 200 000 злотих (приблизно 40 000 американських доларів), що було тоді чималою сумою [3, с. 63–69].

Під час розслідування вбивства увістами шкільного куратора Собінського польська поліція у 1927 р. заарештувала й Головінського. Під час слідства він ні в чому не зізнавався. На суді захищав себе сам і був звільнений. Однак польська поліція, впевнена у причетності Головінського до діяльності УВО, встановила за ним стеження. Це стало підставою для звільнення Ю. Головінського з посади Крайового команданта УВО, але не змусило його відійти від організаційних справ.

Після звільнення навесні 1928 року Ю. Головінський одружився з вдовою свого друга по визвольних змаганнях Яреми Милославою та переїхав жити у свої рідні краї до містечка Чесанова неподалік від Любачева (Ярославський повіт). Разом з Осипом Матковським він став

співзасновником автобусного підприємства та організував автобусне сполучення Чесанів – Любачів – Львів, яке було добрим прикриттям для його підпільної діяльності. Таке заняття давало йому змогу вільно пересуватися і брати активну участь у діяльності УВО [9].

Ю. Головінський був прихильником модерної на той час тактики підпільної боротьби. Він намагався, щоб увісти максимально таємно здійснювали акції УВО, живучи фактично подвійним життям – явним і таємним. Під час проведення акції кожен увіст мав забезпечити собі алібі, на допитах польської поліції ні у чому не зізнаватися. На думку Ю. Головінського, розвідницьку діяльність, яку здійснювала УВО, потрібно: “...наставити на здобування не таких відомостей, що потрібні генеральним штабам чужих армій для використання в регулярній війні, але таких, що стануть в нагоді Українській Військовій Організації в її власній дії” [3, с. 96].

Поряд з цим, за словами приятеля Ю. Головінського Осипа Матковського, останній намагався втілити в життя цілу низку, до певної міри фантастичних, проектів новітньої тактики протипольської боротьби, де б мала бути застосована газова зброя (як акт відплати за акти українські дії польського уряду в Галичині і Волині здійснити газові атаки в Кракові, Познані і Варшаві), бактеріологічна зброя (шляхом отруєння водопроводів у найбільших містах “корінної” Польщі, чим послабити Польську державу через розповсюдження епідемії на польських етнічних територіях) і навіть авіація (план полягав зробити підпільний аеродром УВО в Карпатах на території Чехословаччини і закупити кілька спортивних літаків у країнах Америки для вчинення терористичних актів проти Польської держави) [3, с. 102–103].

Навесні 1930 р. Юліан Головінський зустрічався за кордоном із Є. Коновальцем і був призначений Крайовим Провідником новоствореної Організації українських націоналістів (ОУН) на західноукраїнських землях та Крайовим командантом УВО і мав завданням з часом злити обидві організації в одну дієву структуру, а також в найкоротші терміни налагодити змістовну роботу в краї, виховувати та залучати до націоналістичного руху українську молодь.

За доносом колишнього увіста, який став провокатором і агентом польської поліції, Романа Барановського, 20 вересня 1930 р. Ю. Головінський був заарештований у львівській штаб-квартирі однієї з найвпливвіших тогочасних політичних партій Галичини – Українського національно-демократичного об’єднання (УНДО). Останній вів переговори із керівником УНДО Л. Макарушкою про тактику українських політичних організацій під час майбутніх виборів до польського парламенту. Після десятиденних жаклих тортур 29 вересня 1930 р. Ю. Головінський був вивезений залізницею через станцію Великі Глібовичі до м. Бірки біля Львова нібито на “слідчий експеримент”. Його звинувачували у причетності до одного з недавніх невдалих ексів УВО. Наступного дня 30 вересня 1930 р. на зворотній дорозі з Бірки до Великих Глібович, прив’язаного до дерева Ю. Головінського холоднокровно розстріляв агент поліції Радонь за наказом своїх зверхників, які, не маючи жодних доказів проти Головінського, але дізнавшись про його нову високу посаду, намагались його знищити. За офіційною версією польських властей, Ю. Головінський був убитий “при спробі втечі”. Поховано Ю. Головінського на цвинтарі у селі Великі Глібовичі. Так обірвалося життя цього українського героя.

Юліан Головінський протягом усього життя залишався яскравою особистістю. Як українець докладав усіх зусиль, щоб вибороти державну незалежність, а після невдачі українського державотворення 1917–1920 рр. власним прикладом показував, що боротьбу можна продовжувати за будь-яких умов і обставин. Здобувши собі беззаперечний авторитет в очах своїх побратимів-воjakів українських армій, а також молодого покоління, він своєю діяльністю спрямовував і координував боротьбу Української військової організації на західноукраїнських землях проти польських окупантів.

Своєю життєвою позицією і безкомпромісністю Ю. Головінський безперечно заслуговує на те, щоб його пам’ятали і шанувували сучасні молоді українські патріоти.

1. Дарованець О. Експропріаційна діяльність УВО у 1924–1929 рр. / Олександр Дарованець // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка: зб. наук. праць. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2001. – Вип. 4. – С. 203–215. 2. Євген

Коновалець та його доба. – Мюнхен, 1974. – 1016 с. 3. Книш З. Дух, що тіло рве до бою... (Юліан Головінський, Крайовий Комендант УВО) / Зиновій Книш. – Вінніпег, 1951. – 199 с. 4. Литвин М. Українсько-польська війна. 1918–1919 рр. / Микола Литвин. – Львів: Інститут українознавства НАНУ; Інститут Центрально-Східної Європи, 1998. – 469 с. 5. Литвин М., Науменко К. Історія галицького стрілецтва / Микола Литвин, Кім Науменко. – 2-ге вид. – Львів: Каменяр, 1991. – 200 с. 6. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР / Микола Литвин, Кім Науменко. – Львів: Інститут українознавства НАНУ, видавнича фірма “Олір”, 1995. – 362 с. 7. Мірчук П. Нарис історії Організації Українських Націоналістів. 1920–1939 роки / Петро Мірчук. – 3-тє вид., доп. – К.: Українська видавнича спілка, 2007. – 1008 с. 8. Шанковський Л. Українська галицька армія. Воєно-історична студія / Лев Шанковський. – Вінніпег, Канада: Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк, 1974. – 396 с. 9. <http://golovinsky.org.ua/>.

УДК 355.34(477.83):930.22

Н.С. Гнаткевич

Інститут гуманітарних і соціальних наук
Національного університету “Львівська політехніка”

ПРОБЛЕМА ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ В СУЧАСНІЙ ВІТЧИЗНЯНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

© Гнаткевич Н.С., 2011

Розглянуто і проаналізовано наукові праці, у яких наводиться інформація про зв'язок та пресу Української Галицької Армії. Визначено основні шляхи документно-інформаційного забезпечення УГА.

The article reviews and analyzes the scientific papers, which provides information on the link and press the Ukrainian Galician Army. The author defines the basic ways of document-information support UGA.

На сучасному етапі національна військова історична наука на тлі утвердженої періодизації та проблематики активно розвиває нові теми дослідження. У цьому контексті увага прикута до Української Галицької Армії, створення та діяльність якої стали об'єктом та предметом численних сучасних досліджень. Серед них роботи М. Литвина, Л. Шанковиського, В. Сідака, В. Футулуйчука, І. Томюка, М. Ковальчука, М. Ткачука, С. Макарчука та ін. [10, 8, 7, 2, 6, 4]. На перший погляд, сучасні дослідники вичерпно опрацювали цю проблематику. Утім, якщо уважно проаналізувати їхні праці, спостерігаємо, що є проблеми, які не стали предметом навіть поверхневого дослідження. Однією з таких є проблема документно-інформаційного забезпечення діяльності УГА. Згадані історики приділяють лише незначну увагу цьому питанню. Переважно інформаційне забезпечення війни ЗУНР розглядається вченими лишень поверхнево та в контексті інших питань.

Мета роботи – проаналізувати стан наукової розробки документно-інформаційного забезпечення діяльності УГА в сучасній історіографії. У цьому контексті предметом спостереження є військові та бойові дії на території України, які завжди супроводжувалися великим кровопролиттям та великими втратами для української сторони. Це було спричинено не тільки браком різноманітних військових обладунків, технічних матеріалів чи бойових припасів, а й браком достовірної та актуальної інформації. Не оминула така доля і війська Західної Української Народної